

სახელმწიფოს როლი ინკლუზიურ ზრდაში

ნატო ჩიკვილაძე

სტუ-ს მონვეული პროფესორი

THE ROLE OF THE STATE IN INCLUSIVE GROWTH

Nato Chikviladze

Invited professor of GTU

ABSTRACT

Among the topics under discussion today, the rate of economic growth, equity and living conditions are prioritized. Although the theory of economic growth excludes the compatibility of efficiency and equity, many researchers suggest that even intensive economic growth without equity cannot be an indicator of modern development.

The relationship between economic growth and equity is outlined in the concept of inclusive development. Inclusiveness has become an essential part of sustainable growth. Initially the concept of inclusiveness was introduced into the economy from India, but now it is widely used and refers to the distributional aspects of growth, expressing two main ideas: 1. Post-growth opportunities should be open to people;

2. The degree of inequality of income and access to basic services should be limited to acceptable limits.

The challenge therefore lies in the synergy of public policy objectives and the ability to combine economic growth and fulfilment of life functions.

Key words: Inclusive growth, inclusive development, inclusive growth theory

* * * *

დღესდღეობით განხილული თემებიდან უპირატესობა ენიჭება ეკონომიკური ზრდის ტემპებს, თანასწორობისა და ცხოვრების პირობების საკითხებს. მიუხედავად იმისა, რომ ეკონომიკური ზრდის თეორია გამორიცხავს ეფექტურობისა და სამართლიანობის თავსებადობას, მრავალი მკვლევარი გამოთქვამს აზრს იმის შესახებ, რომ თვით ინტენსიური ეკონომიკურ ზრდა სამართლიანობის გარეშე ვერ იქნება თანამედროვე განვითარების ინდიკატორი.

ურთიერთობა ეკონომიკურ ზრდასა და სამართლიანობას შორის განერილია ინკლუზიური განვითარების კონცეფციაში. ინკლუზია გახდა მდგრადი ზრდის ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწილი. თავდაპირველად ინკლუზიურობის ცნება ეკონომიკაში ინდოეთიდან შემოვიდა, მაგრამ იგი ახლა ფართოდ გამოიყენება და იგი ეხება ზრდის დისტრიბუციულ ასპექტებს, გამოხატავს ორ ძირითად

იდეას: 1. ზრდის შემდგომ მიღებული შესაძლებლობები ღია უნდა იყოს ადამიანებისათვის;

2. შემოსავლის უთანასწორობის ხარისხი და ძირითადი სერვისების ხელმისაწვდომობა უნდა შემოიფარგლოს მისაღები ზღვრებით.

მაშასადამე, პრობლემა ემყარება საჯარო პოლიტიკის მიზნების სინერგიას და უნარს დააკავშიროს ეკონომიკური ზრდა და ცხოვრებისეული ფუნქციების შესრულება. საუბარია სახელმწიფოს მართვა-დობაზე, საჯარო პოლიტიკის მართვაზე, როგორც ამოცანათა კომპლექსური კომბინაციის პრინციპებით აგებულ სისტემაზე და არა პრიორიტეტების რანჟირებაზე. ამ მხრივ სამართლიანობის და ცხოვრების ხარისხის ეკონომიკური განვითარების გრძელვადიანი შედეგი იქცევა მის ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორად და მასტიმულირებელ ძალად.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2015 წლის ინკლუზიური ქვეყნის განვითარების ანგარიშის მიხედვით - განვითარებულ ქვეყნებში მდგრადმა ძლიერმა ზრდამ ბევრი გამოიყვანა აბსოლუტური სიღარიბიდან, მაგრამ ცხოვრების დონის გაუმჯობესება არ მოჰყოლია მშპ-ს ზრდას, ან ეს შეიძლება დაკავშირებული იყოს ამ ქვეყნებში მშპ-ს არათანაბარ განაწილებასთან. ყველაფერი ეს აშკარაა აღმოსავლეთ ევროპაში და სწრაფად მზარდ აზიური ქვეყნების ეკონომიკაში, როგორიცაა ჩინეთი, ინდოეთი და ვიეტნამი, ასევე აფრიკის ზოგიერთ ქვეყანაში, როგორიცაა ზამბია და კენია.

თუმცა არსებობს გარკვეული გამოწვევები უთანასწორობის გაფართოების ტენდენციებიდან, ძირითადად ლათინურ ამერიკაში, მაგრამ ისინი, როგორც წესი, შეინიშნება ისეთ ადგილებში სადაც უთანასწორობა ძალიან მაღალი იყო.

თუმცა არსებობს სწორი გაგება და ამას ეკონომიკური ზრდის შესახებ ფართო ლიტერატურაც ამტკიცებს, რომ ზრდის პროცესი არ წარმოადგენს უნივერსალურს, მაგრამ მიუხედავად ამისა შეიძლება საუბარი ეკონომიკური ზრდის სამ ძირითად მოდელზე. ერთ-ერთი მათგანია ინვესტიციების ზრდის მოდელი. ინვესტიციების მოდელში ზრდა დამოკიდებულია ინოვაციების დანერგვაზე. მისი არსი მდგომარეობს მაღალი დონის, მდგრადი კაპიტალდაბანდებებით სხვა ქვეყნებში შექმნილი, ტექნოლოგიების დანერგვაში. მეორე არის ზრდის ინოვაციური მოდელი. ინოვაციურ ზრდის დოქტრინაში პირიქით, ზრდა შედგება - უახლესი ინოვაციებისგან, რომელიც მოიცავს ახალი ტექნოლოგიების განვითარებას და მათ ეროვნულ საზღვრებს მიღმა გავრცელებას. მიუხედავად იმისა, რომ მეორე დოქ-

ტრინა ითვალისწინებს სოციალური კაპიტალის ზრდას, ეს პარამეტრი განიხილება როგორც გარეგანი პირობა და არა განვითარების ფაქტორი. მაგრამ ახლა ჩვენ შეგვიძლია ვისაუბროთ ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების ახალ წარმოშობილ დოქტრინაზე. იგი ეფუძნება ადამიანური კაპიტალის ინტენსიურ გამოყენებას, სადაც ინვესტიციების ტემპის მართვა და ფირმების კონკურენციისგან დაცვა სულ უფრო არაეფექტური ხდება, რადგან ზრდა სულ უფრო მეტად ხდება უახლეს ინოვაციებზე დამოკიდებული. ასეთი ზრდა ეფუძნება ადამიანური კაპიტალის მაღალ დონეს და საგამომგონებლო საქმიანობას.

მესამე დოქტრინას შეიძლება ეწოდოს ადამიანური კაპიტალზე დაფუძნებული ზრდა. ადამიანური კაპიტალის განვითარების ყველა ასპექტი და ფორმა არა მხოლოდ კეთილდღეობის მაჩვენებელია, არამედ ეკონომიკური ზრდის ეფექტური ძრავაც.

რატომ გამოდის ადამიანური კაპიტალი წინა პლანზე ეკონომიკურ განვითარებაში? ფაქტია, რომ ზრდის წინა მოდელებმა შეწყვიტეს შრომის პროდუქტიულობის ზრდა. მიუხედავად იმისა, რომ წარმოების ტექნოლოგიური ფაქტორები აგრძელებენ როლს შრომის პროდუქტიულობაში, მაგრამ სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება ადამიანური რესურსები, მართვა, პოლიტიკა და სამართლიანობის ინსტიტუტები.

ეს ზრდა უზრუნველყოფს სამართლიანობას, რაც გამოიხატება ინკლუზიური ინსტიტუტების ფორმირებაში და ფართო სოციალური ინტეგრაციაში. ჩვენ შეგვიძლია მივიღოთ სოციალური ინკლუზიის ასეთი განმარტება: რომელმაც ნათელი მოჰყვინა ისეთ მნიშვნელოვან გაგებას რომლებიც წარმოადგენენ სოციალური ინტეგრაციის კატეგორიის ძირითად არსს, როგორიცაა თანასწორობა, უფლებები და სოციალური ერთიანობა, ასევე ყურადღება გამახვილდეს ბარიერებზე თანასწორუფლებიანობაში, რომელიც ხელს უშლის ინდივიდებს ან ჯგუფებს საზოგადოებაში სრული როლის შესრულებაში. ამ მხრივ, ადამიანური კაპიტალის განვითარებაზე დაფუძნებული ზრდის დოქტრინა შეიძლება ჩაითვალოს სამართლიან ზრდად. მაშასადამე, ინკლუზიური ზრდაში ჩვენ ვგულისხმობთ, რომ ზრდის პროცესს სარგებელი მოაქვს ეკონომიკის ყველა სექტორისა და ყველა რეგიონისათვის, თუმცა არა ერთნაირად.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ქვეყნის ზრდა ჩაითვლება ინკლუზიურად, თუ ქვეყნის მშპ-ის ზრდასთან ერთად იზრდება ადამიანური განვითარების ინდექსიც.

მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საინვესტიციო პოლიტიკასა და ეროვნულ საინოვაციო სისტემაში, მისი

როლი იზრდება ინკლუზიურ განვითარებაშიც. როლი იზრდება არა იმ თვალსაზრისით, რომ სახელმწიფო თავის თავზე იღებს ეკონომიკური ზრდის ნაყოფის გადანაწილების მთავარ ფუნქციას. სახელმწიფო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ეკონომიკასა და საზოგადოებას შორის, ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებას შორის კავშირის ინსტიტუტების შექმნაში. თანამედროვე სახელმწიფო ინსტიტუტები შექმნილია კონტროლის უზრუნველსაყოფად. ეს არის დინამიური მდგომარეობა, რომელიც გულისხმობს საჯარო ადმინისტრაციის ლიაობას რეფორმებისადმი, სტიმულირებულია რთულ და გაურკვეველ გარემოში სახელმწიფოს დინამიური შესაძლებლობების ფორმირებისა და განვითარების ამოცანებით.

სახელმწიფო კონტროლისთვის მნიშვნელოვანია შემდეგი მახასიათებლები:

- კონტროლი, როგორც სახელმწიფოს უნარი, გამოიყენოს თავისი სტრატეგიული რესურსები მსოფლიოში კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად;

- მართვა, როგორც სახელმწიფოს მიერ საპასუხისმგებლო ინტერესების მუდმივი კოორდინაცია, საჯარო სივრცეში საჯარო პოლიტიკის შემუშავება, განხორციელება და ჩართულობა;

- სახელმწიფო კონტროლი, როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების უნარი, გაუმკლავდეს მასობრივი სამოქალაქო და პოლიტიკური მობილიზაციის გამონევენებს;

- მართვა, როგორც სოციალური განვითარების სხვადასხვა სფეროში პოლიტიკის მხარდაჭერის კოალიციების მდგრადობის უზრუნველყოფა, რომელიც დაფუძნებულია მაღალი სოციალური და პოლიტიკური კომპრომისის უნარზე;

- მართვა, როგორც სახელმწიფოს, ბიზნესსა და საზოგადოებას შორის ურთიერთობებში თანამშრომლობის ფორმირება, საჯაროობაში ჩართულობით სამოქალაქო შესაძლებლობების სტიმულირება.

აქ კი საჯარო მმართველობასთან დაკავშირებულ ორ მნიშვნელოვან პროცესსა და სტრუქტურაზე შეიძლება ვისაუბროთ. პირველი მათგანი არის საჯარო პოლიტიკის მართვა. მეორე არის ახალი პოლიტიკური და ადმინისტრაციული ინსტიტუტების შემოღება პოლიტიკური და მართვის გადანაცვლებების განსახორციელებლად. ისინი ერთად ქმნიან ინსტიტუციურ მექანიზმებს, რომლებიც შუამავლობენ კავშირებს ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებას შორის.

თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში 2007–2010 წლების ფინანსური კრიზისის შემდეგ, სოციალური გარდაქმნების მზარდი სირთულის პირობებში შესამჩნევია საჯარო მმართველობის ახალი მოდელის ძიების ტენდენცია. ამ თვალსაზრისით

გადაუდებელი ამოცანაა სახელმწიფო მმართველობის მრავალი ასპექტის გაერთიანება მართვადობის კონცეფციაში.

სირთულე და გაურკვეველობა ზრდის პოლიტიკური მიდგომის მნიშვნელობას კვლევაში, რომელიც შეესაბამება კონტროლირებადობის კონცეფციას. პრობლემის აქტუალურობას ასევე განსაზღვრავს ახალი რესურსების გავლენის ცუდი ცოდნა, რაც შესაძლებელს ხდის ერთდროულად გადაჭრას მართვადობის და ინოვაციური კონკურენტუნარიანობის პრობლემები. ეს, რა საკვირველია არის ცოდნა, ახალი ტექნოლოგიები და საკომუნიკაციო საშუალებები. ამ მხრივ, გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენს სახელმწიფო მმართველობის ახალი მოდელების შესწავლა სახელმწიფოს დინამიური შესაძლებლობების აგების ასპექტში. მას პროაქტიული როლის უზრუნველყოფა შესწევს რთულ და გაურკვეველ გარემოსთან მიმართებაში.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს სახელმწიფოს შესაძლებლობების ერთი ასპექტი. ქმედუნარიანი სახელმწიფო მუდმივად აწარმოებს მოლაპარაკებებს კოორდინირებულ საზოგადოებასთან. ეს ყველაფერი ნიშნავს სახელმწიფო მართვის აქტიურ ხასიათს. ამ თვალსაზრისით, მონაწილეობით დემოკრატიულ განვითარებას შეუძლია მოხსნას ბარიერები პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ სფეროებში.

ამის მისაღწევად საკმარისი არ არის მხოლოდ სახელმწიფოს დემოკრატიზაცია, ის ასევე გადამწყვეტია ეკონომიკის დემოკრატიზაციისთვისაც. მხოლოდ ვიწრო განსაზღვრული პოლიტიკური სფეროს დემოკრატიზაცია ეკონომიკის დემოკრატიზაციის გარეშე რჩება დაუცველი პლუტოკრატიისა და

დემოკრატიის მომხმარებელთა ინტერესების შელახვის მიმართ. ანალოგიურად, სოციალიზებული ეკონომიკა არადემოკრატიული სახელმწიფოს ხელმძღვანელობით ავტორიტარიზმის კიდევ ერთი ფორმა იქნებოდა.

მონაწილეობის განვითარება ეყრდნობა ფართო სათათბირო საზოგადოების ჩართულობას. საჯარო პოლიტიკის სამართლიანობა არის ფაქტორების ერთობლიობა, რომელიც დაკავშირებულია არა მხოლოდ მის შედეგებთან, არამედ იმ პოლიტიკის ხაზის განვითარებასთან, რომელიც წამოყენებულია მთავრობის მიერ. შესაძლებელია თუ არა ამ მხრივ საუბარი პოლიტიკური და ადმინისტრაციული სისტემების მოძრაობაზე საჯარო პოლიტიკაში თანამშრომლობის პრინციპის დანერგვისკენ?

საკითხები და პრობლემები არსებობს, რომელთა გამოკვლევას მიეძღვნება ჩვენი შემდგომი ნაშრომები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბესაძე რ., ეკონომიკის განვითარება და ეკონომიკური რეგრესი, 2014 წ. თსუ, პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი.
2. ბერიძე თ., ეკონომიკური ზრდის გაგების საკითხისათვის, ჟურნალი-“გლობალიზაცია და ბიზნესი“, 2018წ. N6, გვ.54-57.
3. სამადაშვილი უ., ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა და ადამიანისეული კაპიტალი, ჟურნალი-“ეკონომიკა“, 2014 წ. N6, გვ.13-22.
4. Samans R., Blanke J., Corrigan G., Drzeniek M. 2015. *The Inclusive Growth and Development Report 2015*. Geneva. WEF. 95 p.